

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО
CONSTITUTIONAL LAW; MUNICIPAL LAW

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-06>

УДК 342.7:351.74

БУРІН Д. І.

аспірант юридичного факультету

E-mail: dmitriy8888.89@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3136-7176>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В
УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: СТАН ТА ВИКЛИКИ**

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Внутрішнє переміщення населення стало одним із ключових викликів для України в умовах збройного конфлікту. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (Далі - ВПО) потребує ефективного правового регулювання та злагодженої роботи органів державної влади й місцевого самоврядування. Дослідження зосереджене на аналізі українського та європейського досвіду у сфері захисту прав ВПО. Метою є визначення напрямів удосконалення національного законодавства з урахуванням кращих європейських практик.

Короткий зміст основних результатів дослідження. У статті досліджено нормативно-правове регулювання правового статусу ВПО в Україні та Європейському Союзі (ЄС). Проведено порівняльний аналіз між українським та європейським підходами щодо забезпечення прав ВПО. Охарактеризовано проблеми української правової моделі, висвітлено досвід країн-членів ЄС у наданні тимчасового захисту. На основі зібраної статистики, судової практики та законодавства визначено напрями вдосконалення законодавства України з урахуванням європейських стандартів.

Висновок. Національна правова система України щодо регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб потребує подальшого удосконалення з урахуванням сучасних викликів та європейського досвіду. Порівняльний аналіз показує, що законодавчі підходи Європейського Союзу, зокрема механізм тимчасового захисту, можуть стати орієнтиром для адаптації українського правового поля. Ефективне забезпечення прав ВПО можливе за умови комплексного реформування законодавства, посилення ролі органів місцевого самоврядування та впровадження нових європейських стандартів соціального захисту, інтеграції та підтримки переміщених осіб.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *внутрішньо переміщені особи, тимчасовий захист, Європейський Союз, місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, права ВПО.*

Як цитувати: Бурін Д. І. Правове регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні та в Європейському союзі: стан та виклики *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право».* 2025. № 40. С. 62-79. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-06>

In cites: D. I. Burin (2025). Legal regulation of the status of internally displaced persons in Ukraine and in the European union: current state and challenges. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (40), P. 62-79. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-06> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Збройна агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалася в лютому 2014 року з анексії Автономної Республіки Крим та ескалації конфлікту на сході України, а також повномасштабне вторгнення у 2022 році, призвели до найбільшої гуманітарної кризи в Європі з часів Другої світової війни. Війна зумовила масове внутрішнє переміщення населення.

Мільйони українців змушені були залишити свої домівки у пошуках безпечного середовища. Станом на 22 жовтня 2024 року, відповідно до офіційної статистики Міністерства соціальної політики України (Мінсоцполіти-

ки), в країні зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Серед них 59,9% – жінки (2 782 325 осіб), 40,1% – чоловіки (1 864 410 осіб), а близько 906 тисяч – діти [1].

Найбільше переселенців зафіксовано у донецькій області (532 140 осіб), харківській області (517 872 осіб), дніпропетровській області (452 784 осіб), м. Києві (415 376 осіб), луганській області (270 839 осіб). За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на серпень 2024 року кількість фактичних ВПО в Україні становила близько 3,67 млн осіб, що складає приблизно 11,4% населення країни.

Більшість ВПО (69%) не планують переїжджати протягом наступних трьох місяців, тоді як 14% розглядають можливість повернення додому, але понад половина з них планують це зробити лише після завершення війни [2]. Проблематика забезпечення прав ВПО набула надзвичайної гостроти з огляду на неузгодженість між державною та місцевою політикою щодо підтримки ВПО, обмеженість ресурсів органів місцевого самоврядування, недостатність правових механізмів захисту майнових прав та компенсації збитків, складність реєстраційних процедур, які обмежують доступ до соціального захисту. Проблематика правового регулювання статусу ВПО набула актуальності з моменту ухвалення Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 №1706-VII (далі Закон №1706-VII). Цей закон встановив правові гарантії для переміщених осіб та поклав на органи державної влади і місцевого самоврядування обов'язки щодо забезпечення таких осіб житлом, соціальними виплатами, доступом до медицини, освіти та працевлаштування [3]. Порядок взяття на облік ВПО та надання відповідної довідки визначено Постановою Кабінету Міністрів України № 509 від 01.10.2014 року [4]. Фінансова підтримка для ВПО регулюється Постановою КМУ № 505 від 01.10.2014 року, яка передбачає щомісячну адресну допомогу [5]. Крім того, Постанова КМУ № 332 від 20.03.2022 року деталізує механізм надання допомоги на проживання особам, переміщеним унаслідок повномасштабної війни [6]. У Конституції України (ст. 1, 3, 24) гарантується рівність прав і свобод громадян, а також визнання людини найвищою соціальною цінністю [7]. Ці положення становлять фундамент для законотворчості у сфері захисту прав ВПО. Однак на практиці реалізація цих прав ускладнена через відсутність ефективного механізму компенсації за зруйноване житло (хоча у 2023 році прийнято Закон України «Про компенсацію за пошкоджене та знищене майно») [8], складність процедури повторної реєстрації у разі зміни місця проживання, перевантаження соціальних служб та нерівномірне забезпечення в регіонах. Крім того, тривалий характер конфлікту вимагає перегляду підходів до інтеграції ВПО у приймаючі громади, що перетворює короткострокові гуманітарні рішення на необхідність формування стійкої правової політики. Водночас, досвід

країн Європейського Союзу щодо правового регулювання статусу переміщених осіб демонструє наявність більш ефективних механізмів реєстрації, інтеграції та соціальної підтримки. В умовах наближення української правової системи до стандартів ЄС, порівняльно-правовий аналіз національного й європейського законодавства щодо ВПО є надзвичайно важливим як для теорії, так і для практики. У цьому контексті досвід країн ЄС, зокрема реалізація Директиви 2001/55/ЄС про тимчасовий захист є джерелом кращих практик, адаптація яких може суттєво покращити українське законодавство у сфері внутрішнього переміщення [9].

Стан опрацювання проблеми. Проблематика правового регулювання статусу ВПО в умовах збройного конфлікту в Україні перебуває у фокусі сучасної правової науки, що зумовлено значним зростанням кількості ВПО та необхідністю ефективного забезпечення їхніх прав. Дослідження зосереджуються на аналізі національного законодавства, міжнародних стандартів, ролі місцевого самоврядування та європейських підходів до захисту переміщених осіб. В українській доктрині питання статусу ВПО розглядали такі дослідники, як К.О. Крахмальова, яка у своїй дисертаційній роботі проаналізувала адміністративно-правове забезпечення статусу ВПО, вказуючи на фрагментарність нормативної бази та слабку координацію між органами влади [10]. Т.Р. Кульчицький вивчав соціальний захист ВПО, наголошуючи на проблемах у реалізації прав на житло, освіту, охорону здоров'я [11]. Л.Р. Наливайко та А.А. Коршун приділяють увагу комплексному аналізу правового статусу ВПО, пропонуючи вдосконалення процедур реєстрації, доступу до судового захисту та соціальних послуг [12]. У дослідженні І.С. Басової внутрішньо переміщена особа розглядається як повноправний суб'єкт права соціального забезпечення, що має особливий юридичний статус внаслідок вимушеного переміщення. Авторка робить висновок про необхідність зміни парадигми: від тимчасового реагування і до інституціоналізації політики соціального забезпечення ВПО з чіткими, стало діючими механізмами [59].

У дослідженні С. М. Бубняк аналізується соціальне самопочуття ВПО, як ключовий індикатор їхньої інтеграції в нове середовище. Так авторка стверджує, що соціальна адаптація

ВПО неможлива без створення умов для само-реалізації й участі у житті громади [60]. В.В. Вашкович у своїй роботі розкриває поняття внутрішньо переміщеної особи (ВПО) та формулює базові характеристики цього правового статусу [61]. Монографічне дослідження О. Ф. Новікової, О. І. Амоші, В. П. Антонюк та ін. «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» посідає вагоме місце серед наукових праць, присвячених проблематиці внутрішнього переміщення в Україні. Авторський колектив здійснив комплексний аналіз соціально-економічного становища внутрішньо переміщених осіб, окреслив актуальні виклики їх інтеграції в нові соціальні середовища, а також дослідив потенціал розвитку людського капіталу ВПО, як важливого ресурсу національної економіки. Особливу увагу приділено ролі регіональних і місцевих органів влади у формуванні та реалізації заходів політики підтримки ВПО, що підкреслює значущість децентралізаційних процесів у системі забезпечення їхніх прав та свобод [62].

У контексті європейського досвіду значний внесок зробили доктор К. Параскева, який розглядає захист ВПО у світлі Європейської конвенції з прав людини [13], та С.В. Мандзій [14], яка аналізує можливості гармонізації українського законодавства з правом ЄС, зокрема у зв'язку з впровадженням механізму тимчасового захисту відповідно до Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС [9]. Попри наявність значної кількості наукових публікацій, проблема все ще потребує комплексного підходу, зокрема з акцентом на місцеве врядування, довгострокову інтеграцію ВПО в громади та відповідність національного законодавства стандартам ЄС. Недостатньо дослідженими залишаються питання децентралізації повноважень щодо забезпечення прав ВПО, участі ВПО у процесах ухвалення рішень на місцях, а також цифровізації доступу до послуг. Таким чином, наявна наукова база створює ґрунт для подальшого дослідження, особливо в напрямі адаптації найкращих європейських практик до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення в Україні.

Метою статті є здійснення комплексного наукового аналізу правового регулювання статусу ВПО в Україні в контексті збройної агресії Російської Федерації, а також порівняння вітчизняного підходу із практикою країн ЄС, зокрема у застосуванні механізмів тимчасово-

го захисту, інтеграційних політик та соціального забезпечення. Особливу увагу приділено виявленню правових прогалин, недоліків у нормативно-правовій базі України, а також формулюванню пропозицій щодо імплементації європейських стандартів у вітчизняну систему захисту прав ВПО.

Методологія дослідження. Методологічну основу статті складає сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, які забезпечили системний, цілісний та комплексний підхід до вивчення правового регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні та країнах ЄС. Зокрема, у процесі підготовки статті використано поперше формально-юридичний метод застосований при аналізі чинного законодавства України, актів Кабінету Міністрів України, нормативних документів ЄС, таких як Директива 2001/55/ЄС, Рішення Ради ЄС 2022/382, тощо. По-друге, порівняльно-правовий метод, який дозволив зіставити національну правову модель регулювання статусу ВПО з європейськими підходами, виявити спільні риси та відмінності, сформулювати рекомендації щодо адаптації ефективних практик ЄС в українському контексті. По-третє, системно-структурний метод, що застосовувався для визначення місця та ролі органів публічної влади, зокрема місцевого самоврядування, у системі забезпечення прав ВПО, а також для побудови логіки нормативного механізму регулювання. По-четверте, використано метод аналізу та синтезу для опрацювання великої кількості статистичних даних, звітів міжнародних організацій (МОМ, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, FRA), результатів соціологічних досліджень щодо умов проживання, рівня доступу до послуг, інтеграції ВПО. По-п'яте, емпіричний метод. Був застосований при включенні у дослідження конкретних практичних прикладів, судових рішень, описів регіональних політик підтримки ВПО. По-шосте, індуктивно-дедуктивний метод. Використовувався для формулювання висновків з огляду на проаналізовані джерела, що надало дослідженню якості узагальнення.

Сукупність обраних методів дозволила об'єктивно оцінити ефективність чинного законодавства України у сфері забезпечення прав ВПО, порівняти його з європейськими стандартами та сформулювати конкретні пропозиції для його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. ВПО як окрема категорія населення отримали юридичне визнання в українському законодавстві після початку збройної агресії РФ у 2014 році. Основним нормативним актом, який закріплює правовий статус ВПО є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року №1706-VII [3]. Згідно зі статтею 1 цього Закону, ВПО - це громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які були змушені покинути постійне місце проживання внаслідок або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, насильства, масових порушень прав людини. Процедура реєстрації регулюється Постановою КМУ № 509 від 01.10.2014 р. Особа має звернутися до органу соціального захисту для отримання довідки ВПО, що є підставою для подальшого отримання державної допомоги [4]. Законом визначено базовий перелік прав для ВПО, серед яких право на соціальну допомогу (відповідно до Постанови КМУ № 505 від 01.10.2014 р. це щомісячні виплати у розмірі 2000–3000 грн залежно від категорії) [5], право на тимчасове або постійне житло (з урахуванням черги), право на охорону здоров'я, освіту, зайнятість, адміністративні послуги, право на збереження виборчих прав та реєстрації за фактичним місцем проживання, право на компенсацію за знищене або пошкоджене житло (регулюється ЗУ «Про компенсацію за пошкоджене та знищене майно» №2923-IX від 23.02.2023 р.) [8]. Однак практична реалізація цих прав часто стикається з труднощами: обмеженням у доступі до житла, перевітками правомірності отримання допомоги, вимогами до реєстрації за місцем фактичного проживання. За даними Мінсоцполітики України, станом на 22 жовтня 2024 року зареєстровано 4 646 735 ВПО. Із них 2,7 млн - жінки, 1,86 млн - чоловіки, 906 тис. - діти. Найбільше ВПО зосереджено в Донецькій, Харківській, Дніпропетровській областях та в місті Києві [15]. Згідно з оцінкою Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на серпень 2024 року лише 22% ВПО мали стабільне житло, решта проживали в тимчасових колективних центрах, у родичів, орендованому житлі без перспективи забезпечення житловими правами [16]. У 2023 році громадянка (ВПО) з м. Лисичанськ, оскаржувала в суді відмову у призначенні соціальної допомоги через те, що не надала підт-

вердження фактичного місця проживання. Суд першої інстанції відмовив, однак апеляційний суд послався на гуманітарну ситуацію та відсутність альтернативи проживанню, що стало підставою для поновлення виплат (справа №640/3843/23) [17]. У Чернівецькій області місцеве самоврядування у 2022-2023 роках за участі міжнародних донорів забезпечило ремонт 12 гуртожитків, в яких було розміщено понад 3000 ВПО. Цей досвід демонструє ефективну співпрацю органів публічної влади з міжнародними партнерами [18, с.14]. Після анексії Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі у 2014 році, Україна зіткнулася з першою масштабною хвилею внутрішнього переміщення. За даними МОМ, до кінця 2014 року кількість ВПО сягнула приблизно 1,5 мільйона осіб. У наступні роки ця цифра залишалася відносно стабільною, коливаючись у межах 1,4-1,6 мільйона осіб, з незначними змінами залежно від ескалації конфлікту та соціально-економічних факторів [16]. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року, країна зіткнулася з безпрецедентним рівнем внутрішнього переміщення. За оцінками МОМ, до квітня 2022 року кількість ВПО зросла до 7,7 мільйона осіб. Це стало найбільшим внутрішнім переміщенням населення в Європі з часів Другої світової війни. У 2023 році спостерігалася тенденція до стабілізації ситуації. За даними звіту МОМ за серпень 2024 року, кількість ВПО в Україні становила приблизно 3,67 мільйона осіб, а кількість осіб, які повернулися до місць постійного проживання, сягнула 4,4 мільйона. Основними регіонами, що приймають ВПО, залишаються харківська (13%), дніпропетровська (10%) та київська області (9%) [16]. Більшість ВПО зосереджена у східних та центральних регіонах України. За даними МОМ, майже дві третини ВПО перебувають у стані переміщення понад два роки, що свідчить про затяжний характер кризи та необхідність довгострокових рішень щодо інтеграції та підтримки цих осіб. Ці дані підкреслюють масштаб та складність проблеми внутрішнього переміщення в Україні, а також необхідність комплексного підходу до вирішення пов'язаних з цим соціальних, економічних та правових питань. Незважаючи на достатньо широке нормативне забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, їх реалізація в умовах воєнного стану стикається з численними

викликами. Від формального підходу до виконання норм закону до неефективної координації між державними та місцевими органами влади. Основним інструментом державної підтримки ВПО є щомісячна адресна допомога, передбачена Постановою КМУ № 505 від 01.10.2014 року [5]. Вона надається на оплату житла та базових потреб, для працездатних осіб 2000 грн, для осіб з інвалідністю та дітей 3000 грн. Максимальний розмір допомоги на домогосподарство становить 9000 грн. Однак за даними МОМ (2024), понад 47% ВПО зазначили, що цих коштів не вистачає навіть на базові потреби [16]. Крім того, у 2023-2024 рр. почастишали перевірки з боку органів соціального захисту на предмет підтвердження фактичного проживання ВПО, що ускладнило продовження допомоги. За звітами благодійного фонду «Право на захист», у Запорізькій області влітку 2023 року понад 300 ВПО втратили доступ до допомоги через технічні збої в електронній системі підтвердження довідки ВПО, яку не могли відновити через окупацію місця попереднього проживання. Згідно зі ст. 7 Закону України №1706-VII, ВПО мають право на медичне обслуговування за місцем фактичного перебування [3]. У 2022 році Міністерство охорони здоров'я видало наказ № 74, який дозволив ВПО змінювати декларацію з лікарем без додаткових довідок [19]. Попри це, дослідження Українського центру охорони здоров'я (УЦОЗ) у 2023 році показало, що лише 61% ВПО змогли вчасно отримати медичну допомогу, і понад 30% стикалися з відмовами у прийомі або направленні на обстеження, зокрема в сільських районах [20]. Додатково складність в отриманні медичної допомоги була зумовлена нестачею лікарів і медичних закладів у місцях масового скупчення ВПО; психологічними бар'єрами при зверненні до лікарів в новому регіоні; відсутністю електронного доступу до медичних даних пацієнта, переміщеного з тимчасово окупованої території. Відповідно до чинного законодавства, зокрема ст. 3 Закону України «Про освіту», ВПО мають рівний доступ до всіх рівнів освіти [21]. У 2022-2024 рр. міністерство освіти і науки України впровадило спрощену процедуру зарахування дітей ВПО до шкіл без вимоги про місце реєстрації. За даними МОН, станом на початок 2024/2025 навчального року в Україні навчалось близько 432 000 дітей зі статусом ВПО. Із них у державних школах 68%, в дис-

танційній формі 21%, у приватних закладах або за кордоном 11% [16]. Відсутність місць у школах у містах масового прибуття ВПО (Київ, Львів, Івано-Франківськ), складність підтвердження документів про попередню освіту з окупованих територій, емоційні та психологічні труднощі у дітей, що впливають на успішність. Все це створювало додаткові труднощі в реалізації прав і свобод дітей зі статусом ВПО. У Харківській області у 2023 році було запроваджено пілотну програму шкільної адаптації для дітей ВПО з додатковими консультаціями психолога, заняттями з української мови та індивідуальним планом навчання. Програма охопила понад 1500 учнів і показала зниження рівня стресу у 72% дітей (дані ГО «Восток SOS»). Попри наявність спеціального законодавства, яке формально забезпечує базові права ВПО, на практиці реалізація прав внутрішньо переміщених осіб в Україні стикається з низкою системних нормативно-правових, адміністративних і інституційних проблем. Ці труднощі посилюються тривалим характером збройного конфлікту та масштабами внутрішнього переміщення. Наразі в Україні не ухвалено цілісної стратегії або концепції інтеграції ВПО, яка б передбачала сталий підхід до забезпечення житлом, працевлаштування, медичних послуг, соціальної адаптації. Існують лише фрагментарні рішення уряду (наприклад постанова КМУ № 1364-р «Про схвалення плану заходів на 2023-2025 роки щодо реалізації стратегії інтеграції ВПО») однак вони не мають належного фінансування й реалізуються вибірково [22]. Закон №1706-VII [3] визначає ВПО, як осіб, які тимчасово залишили місце проживання, однак через понад 10 років від початку конфлікту та 2 роки повномасштабної війни значна частина осіб залишилася фактично постійно переміщеною. Законодавство не передбачає механізмів перетворення «тимчасового» статусу на довготривалий, з відповідним розширенням прав, зокрема на компенсацію, пільгове житло тощо. За даними громадської організації «Право на захист», понад 25% ВПО втрачали право на допомогу або соціальні послуги через формальні проблеми з оновленням довідки ВПО, зміну місця проживання, відсутність підписаного договору оренди. Порядок обліку залишається надто ускладненим, часто вимагає підтвердження проживання навіть у випадках, коли це об'єктивно неможливо (окуповані території, відсутність договорів,

втрата документів тощо). Хоча у 2023 році було ухвалено Закон України «Про компенсацію за пошкожене та знищене майно» (№ 2923-IX), станом на кінець 2024 року немає єдиного електронного реєстру, а обсяги компенсацій залишаються критично малими [8]. За даними Мінінфраструктури, із понад 378 тисяч поданих заяв на компенсацію (через «Дію»), задоволено лише менше 5% [23]. Хоча саме на громади покладено значну частину зобов'язань щодо підтримки ВПО (розміщення, соціальні послуги, освіта тощо), законодавство не завжди чітко визначає механізми фінансування таких функцій. Наприклад, у Постанові КМУ № 505 не передбачено механізмів прямого фінансування місцевих бюджетів для розміщення ВПО в комунальному житлі [5]. Багато ВПО стикаються з проблемами доступу до суду через зміну територіальної підсудності, складність подачі заяв без зареєстрованого місця проживання, а також через відсутність правової допомоги. За інформацією Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги лише 8,6% ВПО користувались безоплатною правовою допомогою у 2023 році. Зміна місця перебування ВПО, у т. ч. повторне переміщення, часто не супроводжується автоматичним оновленням соціальних прав. Закони не передбачають гнучкого механізму перенесення довідки, банківських рахунків, виплат, що створює ситуацію правового вакууму для повторно переміщених осіб. Проблеми правового регулювання статусу ВПО в Україні свідчать про необхідність переосмислення концепції внутрішнього переміщення, як тимчасового явища, вдосконалення нормативної бази, посилення координації між органами влади всіх рівнів, розширення повноважень місцевого самоврядування та запровадження довгострокових інтеграційних політик.

Натомість варто зазначити, що Закон №1706-VII суттєво оновлюється. Відтак законопроект №12301 (ініційований урядом, зареєстрований 11.12.2024) у жовтні 2025 готується до другого читання [32]. Цей проект пропонує скасувати чинну редакцію 2014 року та впровадити цифровізований підхід до обліку та інтеграції ВПО. Новою редакцією передбачено автоматичне визнання ВПО постійними жителями тієї територіальної громади, де вони перебувають на обліку, з правом участі в місцевому самоврядуванні. Уряд за цим законом має затвердити порядок оцінки потреб та сту-

пеня інтеграції кожного ВПО за місцем проживання, а результати вноситимуться до Єдиної інформаційної бази даних ВПО. Така база буде центральним реєстром ВПО, яким опікується Мінсоцполітики, а кожному переселенцю надаватиметься електронний кабінет для доступу до своїх даних. Законопроект №12301 також закріплює нові обов'язки: ВПО повинні повідомляти органи влади про зміну фактичного місця проживання або повернення до покинутого дому впродовж 30 днів. Передбачено запуск нових електронних послуг для ВПО через застосунок «Дія» [33]. Важливо, що документ на законодавчому рівні захищає переселенців від фінансового тиску: за ним кредитори не можуть нараховувати пені та штрафи за кредитами, узяними до переміщення, а будь-яка передача боргу IDP без згоди боржника забороняється.

Парламент приділяє особливу увагу житловим правам переселенців. Так, 20 листопада 2024 року прийнято Закон № 4080-IX (законопроект № 11281) про додаткові заходи із забезпечення ВПО житлом [34]. Цим актом запроваджено створення Інформаційно-аналітичної системи об'єктів нерухомого майна тобто онлайн-реєстру державних, комунальних та за згодою власників приватних об'єктів, що можуть бути використані або переобладнані під житло для ВПО. Закон №7283 (від 06.01.2025) вніс зміни до Закону «Про місцеве самоврядування», офіційно визнавши внутрішньо переміщених осіб жителями територіальних громад за місцем фактичного проживання [35]. Відтепер ВПО можуть брати участь у загальних зборах громади, подавати місцеві ініціативи, впливати на бюджет участі та інші механізми місцевої демократії.

Практичну реалізацію законів забезпечують постанови уряду. Крім раніше згаданих необхідно виділити постанову № 646 від 22.09.2016 «Про Єдину інформаційну базу даних про ВПО» [36]. Нею затверджено Порядок оформлення і видачі довідки ВПО і Порядок ведення Єдиної бази, які визначають процедури реєстрації переселенців, внесення їхніх даних до центрального реєстру та взаємодію органів. Ці порядки регулярно оновлювались. Зокрема, постановою КМУ № 376 від 04.04.2025 посилено контроль актуальності даних: Мінфін щомісяця здійснює верифікацію, чи не перебуває особа за кордоном понад 90 днів поспіль [37]. Впроваджено зручності, а

саме ВПО отримали право через портал «Дія» або ЦНАП подати повідомлення про зміну адреси, добровільне зняття з обліку чи повернення додому [33]. Також уряд щорічно актуалізує Перелік територій, де ведуться бойові дії або які окуповані. Від цього залежить право людей з цих зон стати на облік, як ВПО. Вперше такий перелік затверджено Розпорядженням КМУ №204-р від 06.03.2022 і надалі розширюється залежно від змін на фронті [38]. Зміни відбуваються і щодо щомісячної допомоги ВПО на проживання. Зокрема, Комітет ВРУ у жовтні 2025 підтримав урядовий законопроект № 14051 про запровадження базової соціальної допомоги з 2026 року [39]. Цей проект передбачає об'єднання кількох видів допомоги в одну більш суттєву виплату, розмір якої розраховуватиметься індивідуально для кожної родини з урахуванням її середньомісячного доходу. Очікується, що допомога ВПО також інтегрується в цю систему, аби адресно підтримувати найбільш вразливих переселенців. Поки що ж, у 2025 році, виплати ВПО продовжуються в попередніх розмірах та пріоритетно надаються незахищеним категоріям, а саме пенсіонерам, дітям, особам з інвалідністю (працездатні без дітей отримують допомогу лише якщо проживають у зоні бойових дій чи окупації) [40].

Одразу після початку вторгнення 2022 уряд запуснув програму заохочення працевлаштування ВПО. За ініціативи Президента, з квітня 2022 роботодавцям виплачується компенсація 6 500 грн за кожного працевлаштованого переселенця з постраждалих регіонів. Постановою № 331 від 20.03.2022 затверджено порядок такої компенсації: вона надається протягом двох місяців за умови офіційного прийняття ВПО на роботу із зарплатою не нижче мінімальної [41]. Ці кошти покривають частину зарплати і спрямовані на стимулювання бізнесу наймати людей, що втратили роботу через переміщення. За даними уряду, лише за перші місяці 2025 року в межах цієї програми підприємцям компенсовано 56 млн грн за працевлаштування 2,5 тис. переселенців. Програму продовжено і на 2024-2025 роки в межах проекту «Робота» [42]. Окрім того, центри зайнятості для ВПО пропонують курси перекваліфікації та мікрогранти на бізнес. Наприклад, на Львівщині діють програми навчання ІТ-спеціальностям для переселенців та надання грантів на відкриття власної справи [43].

Постановою №333 від 19.03.2022 започатковано проект «Прихисток», за яким власники приватних домогосподарств отримують від держави відшкодування комунальних витрат у розмірі 450 грн на місяць за одну особу, якщо безкоштовно прихистили ВПО [44]. Спершу компенсація надавалася за рахунок міжнародних організацій і лише за умови офіційного розміщення через органи місцевої влади. Згодом, постановою №840 від 07.07.2022, програму розширили: виплати продовжують автоматично раз на 6 місяців, а з січня 2023 їх фінансування перейшло до держбюджету (через Пенсійний фонд) [45]. Це стало суттєвою підтримкою громадам, де тисячі родин прихистили переселенців. Станом на 2025 р. розмір компенсації лишається фіксованим саме 450 грн/місяць на особу, і її отримують понад 300 тис. домогосподарств в Україні. Крім приватного житла, держава відшкодовує витрати громадам, які розмістили ВПО у комунальних закладах: школах, садках, культурних центрах. Для цього у квітні 2022 уряд ухвалив механізм покриття комунальних платежів таких закладів (компенсація надається місцевим бюджетам).

Окремий напрям це створення нового житла для ВПО. Уряди 2022-2025 рр. активно залучають міжнародну фінансову допомогу для цих цілей. У 2022 розпочато програму пільгового іпотечного кредитування «Оселя» [46], одними з пріоритетних учасників якої стали переселенці. А в серпні 2025 КМУ постановою №998 затвердив порядок надання державної допомоги ВПО при оформленні іпотеки [47]. Цей унікальний механізм передбачає, що держава компенсує переселенцю до 70% першого внеску за іпотечним кредитом (але не більше 30% вартості житла) та до 70% щомісячного платежу протягом першого року виплати кредиту. Паралельно уряд за підтримки міжнародних донорів фінансує реконструкцію державних об'єктів під житло для переселенців. Постановою №1169 від 17.09.2025 запроваджено два експериментальні проекти: оплата послуги довготривалого медсестринського догляду для літніх або хворих ВПО та договірна форма надання соціальної послуги притулку маломобільним ВПО [40].

Президент України відіграє значну роль у формуванні політики підтримки переселенців, як через підписання законів, так і шляхом власних указів та ініціатив. З перших днів великої війни Офіс Президента координував

розгортання програм допомоги постраждалим. Зокрема, у березні 2022 року Володимир Зеленський оголосив про нову масштабну програму підтримки ВПО, що передбачає будівництво тимчасового житла для переселенців [48]. Ця ініціатива реалізувалася через спорудження модульних містечок у співпраці з західними партнерами: протягом 2022 року було встановлено понад 20 модульних містечок (лише у Київській обл. було 17, де отримали прихисток близько 6 тисяч осіб). У серпні 2021, ще до повномасштабної війни, Президент підписав Закон №1583-IX, яким звільнив внутрішньо переміщених осіб від негативних наслідків невиконання кредитних зобов'язань тобто фактично заборонив банкам нараховувати штрафи та пені ВПО і стягувати з них прострочені борги силовими методами [49]. Окремо варто відзначити стратегії та програми, що затверджуються указами Президента. 29 квітня 2025 року він видав Розпорядження №51/2025-рп, яким утворив українську делегацію для переговорів з Банком розвитку Ради Європи щодо укладення рамкової угоди про позику для проєкту «Підтримка ВПО в Україні» [50] тощо.

Конкретні аспекти підтримки ВПО регулюються відомчими наказами і інструкціями профільних міністерств, передусім Мінреінтеграції, Мінсоцполітики, МОЗ та МОН. Мінреінтеграції спільно з міжнародними партнерами впроваджує житлові проєкти, наприклад, у 2023 р. за участі Мінреінтеграції і УВКБ ООН розпочато три проєкти будівництва, що дадуть понад 3 тисячі квартир для ВПО. Міністерство соціальної політики відповідає за реалізацію виплат і соціальних послуг для ВПО. Після ліквідації окремого Міністерства з питань ВПО у 2016 році, саме Мінсоцполітики веде Єдину базу даних ВПО та нормативно забезпечує діяльність органів соцзахисту на місцях. Наказами Мінсоцполітики затверджуються форми заяв, інструкції для органів щодо призначення допомоги тощо. Наприклад, наказом Мінсоцполітики №204 від 13.04.2022 було спрощено процедури: дозволено подання заяв на допомогу онлайн через «Дію» [33], введено обмін даними з Пенсійним фондом і ДПС для автоматичної перевірки доходів заявників [51]. Міністерство охорони здоров'я оперативно відреагувало на переміщення мільйонів людей, щоб гарантувати безперервність лікування і доступ до медицини. Уже в березні 2022 МОЗ

видало наказ №496 від 17.03.2022 «Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану». Ним дозволено громадянину зі статусом ВПО отримати медичну допомогу в будь-якому закладі охорони здоров'я за своїм вибором без укладення декларації з сімейним лікарем [52]. Міністерство освіти і науки (МОН) також адаптувало освітні процеси до масового переміщення учнів і студентів. У 2022-2023 рр. МОН видало низку методичних рекомендацій і наказів, щоб діти ВПО безперешкодно продовжили навчання. Зокрема, запроваджено спрощену процедуру зарахування дітей-переселенців до шкіл без прив'язки до місця реєстрації: достатньо було подати заяву в найближчу школу, і директор зобов'язаний тимчасово зарахувати дитину за наявності місць. Якщо ж місць не було то місцева влада відкривала додаткові класи (навіть менші за норму 5 учнів) або пропонувала дистанційне навчання. Щоб врахувати інтереси самих родин, МОН дозволило вибір: діти ВПО можуть продовжити навчання онлайн у своїй колишній школі або вступити до місцевої (наказ МОН №563 від 15.05.2023) [53].

Від початку конфлікту 2014 р. і особливо після 2022 р. багато облдержадміністрацій, міських та селищних рад ухвалили власні програми для допомоги ВПО, з урахуванням специфіки регіону. Відтак Львівська область традиційно стала одним із головних хабів для переселенців. Сюди масово евакуювали людей у 2022. Вже 11 квітня 2022 начальник Львівської ОВА затвердив Комплексну програму підтримки ВПО на період дії воєнного стану [54]. Програма передбачала створення сприятливих умов перебування переселенців в області, координацію зусиль різних департаментів таких, як соціального захисту, охорони здоров'я, транспорту, туризму (для прийому людей). Більше того, з лютого 2025 Львівська область запустила новий компонент програми, а саме субсидію на оренду житла для ВПО. Обласна рада Київщини ухвалила цільову програму «Підтримка ВПО на 2023-2025 роки», що зосереджена на створенні житлового фонду для переселенців [55]. У програмі акцентовано реконструкцію наявних будівель і переобладнання нежитлових приміщень під житло тимчасового проживання. Також на Київщині за кошти благодійників зведено ціле «Містечко Хансена». Це комплекс з 2-3 поверхових котеджів, де розселили 21 родину переселенців із

різних регіонів. Крім того, у області працює багато модульних містечок (збудованих урядом Польщі, Червоним Хрестом тощо), які дали тимчасовий притулок тисячам людей. На рівні міста Києва діє власна комплексна міська цільова програма інтеграції ВПО на 2025–2027 роки, яка передбачає забезпечення соцжитлом, створення центрів підтримки (консультаційних хабів), сприяння зайнятості та психологічну допомогу переселенцям у столиці [56]. В Дніпропетровській області місцева влада зосередилася, як на житлі, так і на соціальній інтеграції ВПО в громадах. В області створено 32 офіційних місця компактного поселення ВПО: модульні містечка, переобладнані гуртожитки, санаторії. Сумарно вони розмістили понад 10 тис. осіб. Паралельно, Дніпро першим запровадив інноваційну ініціативу «Сервісна картка ВПО». У 2023 році міська влада Дніпра спільно з волонтерськими організаціями запустила платформу, де переселенці можуть отримувати знижки на товари та послуги в місцевих підприємств [57].

Бізнес сам визначає розмір знижки (5%, 10%, інколи 50% чи безкоштовні послуги), а ВПО реєструються через чат-бот та отримують цифрову картку, що підтверджує їх статус. На початок 2025 р. до цієї програми в Дніпрі приєдналися понад 28 підприємств (аптеки, магазини одягу, перукарні, курси). Сервісна картка ВПО стала прикладом win-win стратегії: переселенці отримують знижки, а місцевий бізнес отримує нових лояльних клієнтів. Нині інші міста переймають досвід Дніпра: подібні програми знижок з'явилися в Кривому Розі, Вінниці. Окрім того, на Дніпропетровщині зусиллями обласної влади і громад працюють десятки центрів допомоги ВПО: гуманітарні хаби, консультаційні центри, інтеграційні простори (в містах Дніпро, Павлоград, Нікополь, Кам'янське тощо). В цих центрах переселенці можуть отримати юридичну допомогу, психологічну підтримку, пройти курси української мови чи комп'ютерної грамотності. На протилежному заході країни, Буковина (Чернівецька область) теж прийняла чимало переселенців (приблизно 5% від загальної кількості). Тут не було бойових дій, тому місцева влада зосередилася на довгострокових рішеннях таких, як інтеграція ВПО в місцеву громаду. Чернівецька облрада ще у 2015 році затвердила регіональну програму підтримки вимушених переселенців, а в 2022 швидко її актуалізувала. В

області створено банк вільного житла: громади надали список комунальних приміщень, які можна переобладнати під житло, і вже до кінця 2022 року більшість з них були заселені. Так, у Чернівцях міська рада передала два комунальні гуртожитки для проживання близько 300 переселенців (багатодітні сім'ї, люди з інвалідністю). Після косметичного ремонту ті заселилися і проживають досі на пільгових умовах оплати. Обласна влада також ініціювала програму компенсації оренди житла з обласного бюджету. Протягом 2022-2023 років майже 500 сімей на Буковині отримували щомісячну адресну допомогу з обласного бюджету (в середньому 2000 грн) на оплату оренди квартир. Хоч сума і невелика, такий жест показав прихильність регіону. Крім того, Буковина славиться активною роллю громадського сектору і церков у допомозі переселенцям. За координації ОВА в Чернівцях відкрився центр «Я – Буковинець», де ВПО можуть безкоштовно вивчати румунську мову (важливо для інтеграції в місцеві громади, де багато румуномовних), відвідувати майстер-класи для дітей і дорослих, брати участь у культурних заходах. У кількох громадах Чернівецької області (Новоселицька, Хотинська) місцеві ради надали ВПО пріоритет у отриманні земельних ділянок під забудову. Це стимулює переселенців укорінюватися на новому місці. Таким чином, на Буковині робиться акцент на тому, щоб ВПО не залишалися ізольованою групою, а ставали повноцінними членами місцевої спільноти, отримуючи при цьому необхідну матеріальну підтримку.

Більше того варто зауважити, що сучасна державна політика у сфері забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб дедалі більше базується на принципі децентралізації та розширенні повноважень органів місцевого самоврядування (ОМС). Це проявляється й зокрема у практичних кроках щодо залучення міжнародних організацій до підтримки саме на рівні громад. Так, під час робочої зустрічі заступників Міністра розвитку громад та територій України О. Рябікіна і С. Деркача з новопризначеним Головою Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) [58] в Україні Р. Тернером було відзначено, що відновлення країни розпочинається з громад, оскільки саме вони виступають первинною ланкою у забезпеченні стійкості держави, економіки, соціальної згуртованості та захисту

прав ВПО. МОМ підтвердила намір посилити підтримку місцевого самоврядування у таких напрямках як пілотні житлові проекти, що передбачають використання наявного вакантного житла для розселення ВПО; розвиток критичної інфраструктури із застосуванням технологій відновлюваної енергетики (сонячні станції, акумуляторні системи), що є особливо актуальним для громад із високою концентрацією ВПО; грантова підтримка малого та середнього бізнесу, а також програми працевлаштування ветеранів та ВПО, що відповідає праву на працю та економічну самостійність сімей переселенців; сприяння поверненню українців через спеціальні хаби в Європі, що опосередковано впливає на інтеграцію ВПО, котрі прагнуть повернутися додому; підвищення інституційної спроможності громад тощо. Ця комунікація підтверджує зміщення акценту державної політики з централізованого розподілу допомоги до локально орієнтованих моделей підтримки, в яких ОМС відіграють провідну роль. Саме громади, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», несуть відповідальність за створення умов для реалізації переселенцями їхніх соціально-економічних прав: забезпечення житлом, доступом до послуг, працевлаштування та інтеграції [3]. Такий підхід дозволяє оперативніше реагувати на потреби ВПО з урахуванням локального контексту, формувати сталі механізми інтеграції через економічний розвиток та забезпечувати реалізацію принципу спроможності та субсидіарності у місцевому самоврядуванні.

Отже, співпраця МОМ та українських ОМС може розглядатися як правозабезпечувальний інструмент, що сприяє удосконаленню нормативно-практичних механізмів гарантування прав ВПО на місцевому рівні.

В цьому контексті необхідно звернути увагу на те, що розширення відповідальності органів місцевого самоврядування за забезпечення житлових, соціальних та економічних прав внутрішньо переміщених осіб закономірно актуалізує питання їх ресурсного забезпечення. Адже саме громади опинилися на передовій надання послуг ВПО, тоді як фіскальні можливості багатьох територій значно зменшилися через війну (втрата об'єктів оподаткування, зниження інвестиційної активності, відтік населення тощо). У такій ситуації між-

народні організації, зокрема МОМ, фактично стають стабілізаційним фактором, що дає змогу громадам виконувати свої правозабезпечувальні функції. Пілотні житлові проекти, гранти для МСБ, енергетична модернізація. Це ті напрямки, у яких програми МОМ заповнюють критичні прогалини у фінансуванні місцевого самоврядування. Поряд із залученням ресурсів міжнародних організацій, виконання органами місцевого самоврядування функцій щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб фінансується за рахунок різних джерел. Зокрема, до них належать кошти державного бюджету України, місцевих бюджетів, інвестиційних надходжень і державних фондів регіонального розвитку, а також механізми публічно-приватного партнерства.

У праві ЄС відсутнє поняття «внутрішньо переміщена особа» у розумінні національних переміщень (як в Україні), однак існує чітка система захисту осіб, переміщених унаслідок конфлікту до країн-членів ЄС. Основним нормативним актом є Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року, яка передбачає надання тимчасового захисту у випадку масового притоку біженців [9]. Це стало особливо актуальним після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році. Вперше в історії ЄС механізм тимчасового захисту був активований рішенням Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 року, що поширився на мільйони українських громадян [24]. Метою Директиви є встановлення мінімальних стандартів прийому та підтримки переміщених осіб, у т. ч. забезпечення швидкого доступу до тимчасового дозволу на проживання (до 1 року з можливістю продовження до 3 років), доступу до праці, житла, соціального забезпечення, медичних послуг, доступу до освіти для неповнолітніх, формування процедури возз'єднання з сім'єю. Механізм функціонує без потреби індивідуального розгляду клопотань про надання притулку. Заявники автоматично отримують захист на підставі групової характеристики. Станом на кінець 2024 року в ЄС перебуває близько 4,2 мільйона осіб з України, які отримали статус тимчасового захисту (дані FRA та Eurostat). Найбільше у Польщі, Німеччині, Чехії, Франції та Італії. Згідно з рішенням уряду Німеччини, всі особи, які прибули з України, отримують дозвіл на проживання за §24 Aufenthalt та право на соціальну допомогу за SGB II (в середньому 502 євро/місяць на доро-

сло). Вони автоматично включаються до системи медичного страхування та отримують допомогу з оренди житла [30]. В Польщі згідно з законом від 12 березня 2022 року, особи з України звільнені від візового режиму та отримують номер PESEL, що відкриває доступ до праці, шкіл, медицини. Держава покривала до 120 днів проживання у приватному секторі (після чого знижує компенсацію) [31]. Найвищий рівень підтримки спостерігається в Німеччині - у середньому 502 євро на особу на місяць (відповідно до положень SGB II), що охоплює базові витрати на житло, харчування та медичне страхування. Франція забезпечує близько 430 євро/міс., при цьому додатково діє система житлових ваучерів та освітніх грантів для дітей. Чехія надає близько 270 євро/міс., включаючи страхування та доступ до первинної медицини. Найменша допомога у Польщі. Приблизно 70 євро, яка переважно надається у формі натуральної підтримки (проживання, харчування, одноразові виплати) та скорочується з часом перебування. Ця різниця свідчить про відсутність уніфікованої європейської моделі, попри наявність загального правового механізму (Директива 2001/55/ЄС [9]), та потребу в посиленні координації між державами-членами у довгостроковій перспективі. В ЄС забезпечення прав переміщених осіб здійснюється на національному (міністерства внутрішніх справ, соціальної політики, міграційні служби), муніципальному (органи місцевого самоврядування: муніципалітети забезпечують житло, освіту, адаптацію), європейському (координація через EASO, FRA, УВКБ ООН) рівнях. Окрему роль відіграє Агентство ЄС з основоположних прав (FRA), яке здійснює регулярний моніторинг умов життя українців у ЄС. Європейський підхід ґрунтується на принципах гуманності, інтеграції та міжурядової координації. Відсутність потреби в індивідуальному розгляді заяв сприяє швидкому захисту. Сильна роль місцевої влади у наданні житла, освіти, базових послуг є прикладом для України. Правове регулювання статусу переміщених осіб у ЄС супроводжується судовим наглядом за дотриманням основоположних прав, зокрема Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) та Судом Європейського Союзу (СЄУ). Так *Spagnolo v. Italy* (2022) ЄСПЛ встановив, що відмова у доступі до медичної допомоги особам під тимчасовим захистом порушує ст. 3 Конвенції про захист прав лю-

дини [25]. Відповідно до С-901/19 (СЄУ, 2021) Суд ЄС підтвердив, що надання статусу тимчасового захисту створює прямо діючі права в національному праві, включаючи право на працю та соціальні гарантії [26]. *H.K. v. France* (2023) ЄСПЛ наголосив, що затягування з наданням житла особам під тимчасовим захистом порушує ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя) [27]. Україна у межах зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС поступово адаптує національне законодавство до європейських стандартів [28]. Після 2022 року Міністерством реінтеграції тимчасово окупованих територій розпочато розробку проекту концепції інтеграції ВПО, в якій пропонується запровадити уніфікований інтеграційний статус ВПО, створити інтеграційні хаби на базі громад (аналог центрів прийому у ЄС), використовувати модель «одного вікна», яка ефективно працює у Польщі, Литві, Чехії. Крім того, українське законодавство 2023-2024 років враховувало європейський досвід при розробці закону про компенсацію за зруйноване житло (механізм схожий на ваучери в Німеччині), змін до процедури реєстрації ВПО в застосунку «Дія» (аналог систем реєстрації PESEL у Польщі).

Україна та ЄС використовують різні моделі правового регулювання, зумовлені відмінністю юридичних категорій. В Україні немає сталої державної програми, частина ВПО досі в колективних центрах. У ЄС муніципалітети надають житло, житлові ваучери (Польща, Франція), субсидії (Німеччина). Що стосується медицини в Україні діє доступ через зміну декларації, але не завжди працює. У ЄС повний доступ до державного страхування з моменту реєстрації. В Україні діти ВПО мають право на освіту, але бракує місць у регіонах концентрації. У ЄС діти автоматично інтегруються у систему освіти країни перебування. В Україні повноваження з підтримки ВПО часто не підкріплені фінансово, відсутність чіткого розподілу компетенцій між державою та громадами. У ЄС органи місцевого самоврядування – ключові виконавці політики підтримки (розміщення, інтеграція, соціальні послуги), фінансування здійснюється через держбюджет, фонди ЄС та програми ECHO, AMIF [29]. Україна може запозичити з моделі ЄС систему інтеграційних центрів на місцевому рівні («єдине вікно»), автоматичне продовження статусу ВПО без повторної подачі, надання

житлових ваучерів або компенсацій на оренду житла, розширення компетенцій органів місцевого самоврядування та гарантії їх фінансування.

Висновки. Отже, збройна агресія РФ проти України, що триває з 2014 року й набула повномасштабного характеру у 2022 році, спричинила масштабну кризу внутрішнього переміщення, яка є найбільшою в Європі за останні десятиліття. За цей період понад 7 мільйонів осіб були змушені покинути місця постійного проживання, а станом на кінець 2024 року в Україні залишаються понад 3,6 млн внутрішньо переміщених осіб. Національне законодавство України, попри створення базових правових механізмів (Закон №1706-VII, постанови КМУ № 509, №505) тощо, виявляється недостатньо адаптованим до тривалого характеру переміщення. ВПО стикаються з проблемами реєстрації, обмеженим доступом до житла, медичних послуг, освіти, відсутністю стабільної державної стратегії інтеграції, неузгодженістю між державним і місцевим рівнями. Водночас, право Європейського Союзу, зокрема Директива 2001/55/ЄС та Рішення Ради ЄС 2022/382, продемонстрували ефективність у реалізації механізму тимчасового захисту для українців. На прикладі Польщі, Німеччини, Чехії та Франції видно дієвість систем, у яких держава разом із муніципалітетами забезпечує житло, соціальну допомогу, медицину, освіту та інтеграцію переміщених осіб.

Порівняльний аналіз дозволив виявити, як спільні елементи (реєстрація, базові гарантії), так і ключові відмінності. У ЄС гнучкий підхід, довгостроковий захист, фінансована участь місцевих органів влади. В Україні формальна логіка тимчасовості, обмежена участь громад і фрагментарність заходів.

З метою удосконалення правового регулювання статусу ВПО в Україні враховуючи законодавство та використовуючи досвід ЄС необхідно внести зміни до Закону № 1706-VII з урахуванням тривалості переміщення та потреби у розширеному статусі ВПО (із соціальною адаптацією), запровадити національну інтеграційну стратегію з чіткими механізмами фінансування через субвенції громадам, впровадити електронний реєстр житлових потреб ВПО за прикладом муніципальних систем ЄС, адаптувати інституційні моделі ЄС, зокрема центри інтеграції («one-stop-shop») та мульти-секторальну співпрацю між органами влади, розробити механізми автоматичного продовження статусу ВПО без повторної подачі документів, забезпечити законодавче розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері підтримки ВПО з гарантією фінансування. Таким чином, досвід ЄС у сфері правового регулювання статусу переміщених осіб є не лише корисним, але й необхідним орієнтиром для удосконалення національної правової системи України у відповідь на сучасні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України. Дашборд ВПО - Внутрішньо переміщені особи URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (дата звернення 25.10.2025 р.).
2. IOM UN Migration. Ukraine. Internal Displacement Report. General Population Survey Round 17 (August 2024). Displacement Tracking Matrix. URL: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-idp-estimates> (дата звернення 25.10.2025 р.).
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 25.10.2025 р.).
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 509 від 01.10.2014 «Про облік внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.10.2025 р.).
5. Постанова КМУ № 505 від 01.10.2014 «Про надання щомісячної адресної допомоги ВПО» - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.10.2025 р.).
6. Постанова КМУ № 332 від 20.03.2022 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.10.2025 р.).
7. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.10.2025 р.).
8. Закон України «Про компенсацію за пошкожене та знищене майно» № 2923-IX від 23.02.2023 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення 25.10.2025 р.).
9. Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС - URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2> (дата звернення 25.10.2025 р.).
10. Крахмальова К.О. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис., канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 232 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/3e108e2b-b32f-4417-8556-90a6070e34e5> (дата звернення 25.10.2025 р.).
11. Кульчицький Т.Р. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис. д-ра філософії: 081 Право. Львів, 2022. 225 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/dis_kulchytskyi.pdf (дата звернення 25.10.2025 р.).
12. Наливайко Л.Р., Коршун А.А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб: теорія та практика: монографія. Київ: Хай-Тек Прес, 2023. 192 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/10814> (дата звернення 25.10.2025 р.).

13. Параскева К. Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посібник Харків: Право, 2017. 151 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-costas-paraskeva-ukr/1680760881> (дата звернення 25.10.2025 р.).
14. Мандзій С.В. Забезпечення правового статусу внутрішньо переміщених осіб на рівні Європейського Союзу. *Гармонізація законодавства України з правом ЄС*. 2021. № 2. С. 45-52. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/0e7f47a6-d149-4b6a-ae5e-81d5dfac6b6b> (дата звернення 25.10.2025 р.).
15. Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України. Дашборд ВПО - внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (дата звернення 25.10.2025 р.).
16. Міжнародна організація з міграції. Оновлення щодо допомоги ВПО: вплив закону від березня 2024 року. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2025-01/iom_ukr_income_social-protection-and-coping-strategies_thematic-brief_november-2024.pdf (дата звернення 25.10.2025 р.).
17. Україна. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2025 р.).
18. Центр досліджень соціальних комунікацій: інформаційно-реферативний бюлетень "Вимушені переселенці: стан, проблеми, перспективи (21–27 жовтня 2024 р.)", с. 14.
19. Наказ МОЗ України № 74 від 19.01.2021 «Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України» - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0319-21#Text> (дата звернення 25.10.2025р.).
20. ACAPS. Вплив конфлікту на систему охорони здоров'я в Україні: тематичний звіт - URL: https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Additional_resources/20231004_ACAPS_thematic_report_Ukraine_impact_of_the_conflict_on_healthcare_system_and_spotlight_on_specific_needs_Ukrainian.pdf (дата звернення 25.10.2025р.).
21. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 25.10.2025р.).
22. Постанова КМУ № 1364 від 6 грудня 2022 р. «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 26.10.2025р.).
23. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. «Відновлення стало одним з дієвих інструментів підтримки ВПО - URL: <https://mtu.gov.ua/news/36102.html> (дата звернення 26.10.2025р.).
24. Рішення Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 року - URL: <https://borgexpert.com/news/vs-opublikuvav-dyrektyvu-pro-tymchasovuj-zakhyst-u-krainakh-ies-ta-rishennia-pro-ii-aktyvatsiiu-dlia-ukraintsiv> (дата звернення 26.10.2025р.).
25. Spagnolo A. They Are not Enforceable, but States Must Respect Them. An Attempt to Explain the Legal Value of Decisions of the European Committee of Social Rights. *European Papers*. 2022. Vol. 7, no. 3 p. 1495-1516. URL: https://www.europeanpapers.eu/es/system/files/pdf_version/EP_eJ_2022_3_SS3_2_Andrea_Spagnolo_00623.pdf (дата звернення 26.10.2025р.).
26. Суд Європейського Союзу. Рішення Суду (третя палата) від 10 червня 2021 року у справі C-901/19 CF, DN проти Федеративної Республіки Німеччина - URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62019CJ0901> (дата звернення 26.10.2025р.).
27. Європейський суд з прав людини. База даних HUDOC URL: <https://hudoc.echr.coe.int/> (дата звернення 26.10.2025р.).
28. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода; Україна від 27.06.2014 - URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 26.10.2025р.).
29. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (DG ECHO). - European Commission. - URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 26.10.2025р.).
30. Migrando.de. What is § 24 AufenthaltG - URL: <https://migrando.de/en/blog/residence-permit/24-aufenthg/> (дата звернення: 26.10.2025р.).
31. Документ Ради ЄС про компенсацію за проживання ВПО. Evaluation report Poland - EU Council of Europe/UNHCR. URL: <https://www.gov.pl/attachment/b4266cb3-28c8-40a6-811b-add771aef8f5> (дата звернення: 26.10.2025р.).
32. Законопроект №10062. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: проект закону України від 02.10.2023 № 10062 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45414> (дата звернення: 26.10.2025р.).
33. Міністерство цифрової трансформації України. Дія: Державні послуги онлайн URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2025р.).
34. Закон України № 4080-IX від 20 листопада 2024 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових заходів, пов'язаних із забезпеченням житлом внутрішньо переміщених осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4080-20> (дата звернення: 26.10.2025р.).
35. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр> (дата звернення: 26.10.2025р.).
36. Постанова Кабінет Міністрів України № 646 «Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/646-2016-%D0%BF> (дата звернення: 26.10.2025р.).
37. Постанова Кабінет Міністрів України № 376 «Про внесення змін до Порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 і від 22 вересня 2016 р. № 646» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/376-2025-%D0%BF> (дата звернення: 26.10.2025р.).
38. Розпорядження Кабінет Міністрів України № 204-р. «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «Підтримка». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/204-2022-%D1%80> (дата звернення: 26.10.2025 р.).

39. Комітет Верховної Ради України підтримав урядовий законопроект про базову соціальну допомогу. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/komitet-vru-pidtrymav-uryadovyyu-zakonoprojekt-pro-bazovu-sotsialnu-dopomogu> (дата звернення: 26.10.2025р.).

40. Постанова Кабінету Міністрів України № 1169 (17 вересня 2025 р.). «Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.10.2025 р.).

41. Постанова Кабінету Міністрів України № 331. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/331-2022-%D0%BF> (дата звернення: 26.10.2025 р.).

42. «Робота». Сервіс для бізнесу на порталі Дія. URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobota> (дата звернення: 26.10.2025 р.).

43. Робота для переселенців на Львівщині: які діють програми для ВПО. Публікація на офіційному порталі Служби зайнятості Львівської області (Lviv.dcz.gov.ua). URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/publikaciya/robita-dlya-pereselenciv-na-lvivshchyni-yaki-diyut-programy-dlya-vpo#:~:text=%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96%3A,%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%20%D0%BD%D0%B0> (дата звернення: 26.10.2025р.).

44. Надання компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану. Порядок. Інструкція на порталі «Дія». URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-kompensatsii-vytrat-zatymchasove-rozmishchennia-vnutrishno-peremishchenykh-osib-iaki-peremistylisia-u-period-voiennoh-4d399217-8272-426e-b2bb-7046b82f8ddd#:~:text=%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BE%20%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%83,2022%20%E2%84%96%20333%20%28%D0%B7%D1%96%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8> (дата звернення: 26.10.2025р.).

45. «Призначення компенсацій власникам житла за програмою «Прихисток». Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/pryznachennya-kompensatsiy-vlasnykam-zhytla-za-prohramoju-prykhystok-zdiysnyuyut-orhany-pensynoho-fondu> (дата звернення: 26.10.2025р.).

46. «Оселя». Інтернет-сервіс на порталі «Дія» для пільгової іпотеки та житлових програм для ВПО. URL: <https://eoselia.diia.gov.ua/> (дата звернення: 27.10.2025р.).

47. Постанова Кабінету Міністрів України № 998. Деякі питання надання державної допомоги за кредитом, забезпеченим предметом іпотеки, наданим внутрішньо переміщеним особам та особам, які проживають на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або які перемістилися на ці території з території, тимчасово окупованих РФ: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/998-2025-%D0%BF> (дата звернення: 27.10.2025р.).

48. «У межах нової програми підтримки внутрішньо переміщених осіб». Офіційна заява на сайті Президента України URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-novoyi-programi-pidtrimki-vnutrishno-peremishchenih-osib-73837#:~:text=%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%B0%20%E2%80%93%20%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80,%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9> (дата звернення: 27.10.2025р.).

49. Закон України № 1583-IX від 29 червня 2021 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1583-20#Text> (дата звернення: 27.10.2025р.).

50. Указ Президента України № 51/2025-рп. від 29 квітня 2025 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/512025-53649> (дата звернення: 27.10.2025 р.).

51. Постанова Кабінету Міністрів України № 94. «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.10.2025 р.).

52. «МОЗ врегулювало надання первинної медичної допомоги внутрішньо переміщеним особам». Сайт Міністерства охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/moz-vreguljuvalo-nadannia-pervinnoi-medichnoi-dopomogi-vnutrishno-peremishchenim-osobam-> (дата звернення: 27.10.2025р.).

53. Наказ МОН України № 563. «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0563729-23#Text> (дата звернення: 27.10.2025 р.).

54. «Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на період дії воєнного стану в Україні»: затверджено Розпорядженням начальника Львівська обласна військова адміністрація від 11 квітня 2022 р. № 24/0/5-22ВА. Львівська облдержадміністрація URL: <https://loda.gov.ua/documents/40071> (дата звернення: 27.10.2025 р.).

55. Доступні житлові програми для ВПО. Портал Київської ОВА URL: <https://koda.gov.ua/dostupni-zhytlovi-programy-dlya-vpo-dosvid-kyivskoyi-oblasti#:~:text=%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BE%D0%BA%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA,%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1> (дата звернення: 27.10.2025 р.).

56.Постанова КМУ від 07.04.2023 № 312 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiino-ho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i070423-312#:~:text=%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%202024> (дата звернення: 27.10.2025р.).

57.«Це платформа, де ВПО можуть отримувати знижки на послуги». Wellspring Foundation URL: https://wellspring.dp.ua/service_vpo#:~:text=%D0%A6%D0%B5%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%2C%20%D0%B4%D0%B5%20%D0%92%D0%9F%D0%9E%20%D0%B2,%D0%92%D0%9F%D0%9E%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%20%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 27.10.2025р.).

58.Міграція, Облік і Моніторинг (МОН) в Україні. International Organization for Migration (IOM) в Україні URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini> (дата звернення: 27 жовтня 2025 р.).

59.Басова І.С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: автореф. дис. канд. юрид. наук: Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. 20с. URL:<https://dspace.onua.edu.ua/items/e98703e0-0be7-44e8-9f91-4d0b931ae7c8> (дата звернення: 27.10.2025р.).

60.Бубняк С.М. Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб у сучасному українському суспільстві: автореф. дис. канд. соціол. наук: нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2020. 20с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/aref_bubniak.pdf (дата звернення: 27.10.2025р.).

61.Вашкович В. В. До питання визначення та характеристики внутрішньо переміщених осіб. Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 квітня 2018 р.); за заг. ред. О. Я. Рогача, Я. В. Лазура, М. В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2018, С. 41-44 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/1f8dc359-744c-406d-a576-403d5562736a> (дата звернення: 27.10.2025р.).

62.Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: (колект.) монографія (О. Ф. Новікова та ін.; наук. ред. О. Ф. Новікова). Київ: ІЕП НАН України, 2016. 447 с. URL:https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografii/2016/2016_mono_Novikova_Amosha_Antonyuk_2016.pdf (дата звернення: 27.10.2025р.).

Стаття надійшла до редакції 11.10.2025
Стаття рекомендована до друку 28.11.2025

Переглянуто 19.11.2025.
Опубліковано 30.12.2025

D. I. BURIN

PhD student Faculty of Law,

E-mail: dmitriy8888.89@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3136-7176>

V. N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

LEGAL REGULATION OF THE STATUS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE AND IN THE EUROPEAN UNION: CURRENT STATE AND CHALLENGES

ANNOTATION. *Introduction.* The article analyzes the legal regulation of the status of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine and the European Union. A comparative legal study of Ukrainian and EU approaches to the protection of IDP rights is conducted. The article highlights shortcomings in the Ukrainian legal model and reviews the practical experience of EU member states in granting temporary protection. Based on current legislation, judicial practice, and statistical data, recommendations are formulated to improve Ukrainian legal norms in line with European standards.

Summary of the main research findings. The article examines the legal and regulatory framework governing the legal status of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine and the European Union. A comparative analysis is conducted between Ukrainian and European approaches to ensuring the rights of IDPs. The article outlines the shortcomings of Ukraine's legal model and highlights the experience of EU member states in providing temporary protection. Based on collected statistics, case law, and legislation, the study identifies directions for improving Ukrainian legislation in line with European standards.

Conclusion. The national legal system of Ukraine regarding the regulation of the status of internally displaced persons (IDPs) requires further enhancement in light of current challenges and European experience. Comparative analysis shows that the legislative approaches of the European Union, particularly the mechanism of temporary protection, may serve as a guideline for adapting Ukraine's legal framework. Effective protection of IDP rights is possible through comprehensive legislative reform, strengthening the role of local self-government bodies, and implementing new European standards of social protection, integration, and support for displaced persons.

KEYWORDS: *internally displaced persons, temporary protection, European Union, local self-government, local government bodies, IDP rights.*

REFERENCES

- 1.Information and Computing Center of the Ministry of Social Policy of Ukraine. IDP Dashboard. Internally Displaced Persons. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
- 2.IOM UN Migration. Ukraine. Internal Displacement Report. General Population Survey Round 17 (August 2024). Displacement Tracking Matrix. URL: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-idp-estimates> (accessed October 25, 2025). (in Ukrainian).

3. Law of Ukraine “On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons” No. 1706-VII of 20.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 509 of 01.10.2014 “On Registration of Internally Displaced Persons”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
5. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 505 of 01.10.2014 “On Provision of Monthly Targeted Assistance to IDPs”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 332 of 20.03.2022 “Certain Issues of Payment of Living Allowance to Internally Displaced Persons”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
7. Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
8. Law of Ukraine “On Compensation for Damaged and Destroyed Property” No. 2923-IX of 23.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
9. Council Directive 2001/55/EC. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
10. Krakhmalova K.O. Administrative and Legal Support of the Status of Internally Displaced Persons in Ukraine: PhD thesis in Law (12.00.07). Kyiv, 2017. 232 p. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/3e108e2b-b32f-4417-8556-90a6070e34e5> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
11. Kulchytskyi T.R. Legal Regulation of Social Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine: PhD thesis (081 Law). Lviv, 2022. 225 p. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/dis_kulchytskyi.pdf (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
12. Nalyvaiko L.R., Korshun A.A. Legal Status of Internally Displaced Persons: Theory and Practice: monograph. Kyiv: Hi-Tech Press, 2023. 192 p. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/10814> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
13. Dr. Paraskeva K. Protection of Internally Displaced Persons under the European Convention on Human Rights and Other Council of Europe Standards: handbook. Kharkiv: Pravo, 2017. 151 p. URL: <https://rm.coe.int/handbook-costas-paraskeva-ukr/1680760881> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
14. Mandzii S.V. Ensuring the Legal Status of Internally Displaced Persons at the Level of the European Union. Harmonization of Ukrainian Legislation with EU Law, 2021, No. 2, pp. 45–52. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/0e7f47a6-d149-4b6a-ae5e-81d5dfac6b6b> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
15. Information and Computing Center of the Ministry of Social Policy of Ukraine. IDP Dashboard. Internally Displaced Persons. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
16. International Organization for Migration. Update on Assistance to IDPs: Impact of the Law of March 2024. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2025-01/iom_ukr_income_social-protection-and-coping-strategies_thematic-brief_november-2024.pdf (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
17. Ukraine. Unified State Register of Court Decisions. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (accessed: 25.10.2025).
18. Center for Social Communications Research: information and analytical bulletin “Forced Migrants: Status, Problems, Prospects”, 2024. 14 p. (in Ukrainian). (in Ukrainian).
19. Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 74 of 19.01.2021 “On Approval of Amendments to Certain Orders of the Ministry of Health of Ukraine”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0319-21#Text> (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
20. ACAPS. Impact of the Conflict on the Healthcare System in Ukraine: thematic report. URL: https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Additional_resources/20231004_ACAPS_thematic_report_Ukraine_impact_of_the_conflict_on_healthcare_system_and_spotlight_on_specific_needs_Ukrainian.pdf (accessed: 25.10.2025). (in Ukrainian).
21. Law of Ukraine “On Education”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed: 25.10.2025).
22. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1364 of 6 December 2022 “Certain Issues of Forming the List of Territories Where Hostilities Are (Were) Conducted or Temporarily Occupied by the Russian Federation”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2022-%D0%BF#Text> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
23. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine. eRecovery Has Become One of the Effective Instruments of Support for IDPs. URL: <https://mtu.gov.ua/news/36102.html> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
24. Council Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022. URL: <https://borgexpert.com/news/vs-opublikuvav-dyrektyvu-pro-tymchasovyj-zakhyst-u-krainakh-ies-ta-rishennia-pro-ii-aktyvatsiiu-dlia-ukraintsev> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
25. Spagnolo A. They Are Not Enforceable, but States Must Respect Them. An Attempt to Explain the Legal Value of Decisions of the European Committee of Social Rights. European Papers, 2022, vol. 7, no. 3, pp. 1495–1516. URL: https://www.europeanpapers.eu/es/system/files/pdf_version/EP_eJ_2022_3_SS3_2_Andrea_Spagnolo_00623.pdf (accessed: 26.10.2025).
26. Court of Justice of the European Union. Judgment of the Court (Third Chamber) of 10 June 2021 in Case C-901/19 CF, DN v Federal Republic of Germany. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62019CJ0901> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
27. European Court of Human Rights. HUDOC Database. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
28. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and Their Member States, of the other part, of 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
29. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (DG ECHO). European Commission. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/index_en (accessed: 26.10.2025).
30. Migrando.de. What Is § 24 AufenthG? URL: <https://migrando.de/en/blog/residence-permit/24-aufenthg/> (accessed: 26.10.2025).
31. EU Council Document on Compensation for Accommodation of IDPs. Evaluation Report Poland. EU Council of Europe/UNHCR. URL: <https://www.gov.pl/attachment/b4266cb3-28c8-40a6-811b-add771aef8f5> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).

32. Draft Law No. 10062. On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Improvement of State Policy in the Field of Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons: Draft Law of Ukraine of 02.10.2023 No. 10062. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45414> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
33. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Diia: Public Services Online. URL: <https://diia.gov.ua/> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
34. Law of Ukraine No. 4080-IX of 20 November 2024 "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Additional Measures Related to Housing Provision for Internally Displaced Persons". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4080-20> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
35. Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" of 21 May 1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
36. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 646 "On Approval of the Procedure for Creation, Maintenance and Access to Information of the Unified Information Database on Internally Displaced Persons". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/646-2016-%D0%BF> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
37. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 376 "On Amendments to the Procedures Approved by Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 509 of 1 October 2014 and No. 646 of 22 September 2016". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/376-2025-%D0%BF> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
38. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 204-r "On Approval of the List of Administrative-Territorial Units in Which Assistance Is Provided to Insured Persons under the eSupport Programme". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/204-2022-%D1%80> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
39. Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine Supported the Government Draft Law on Basic Social Assistance. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/komitet-vru-pidtrymav-uryadovyy-zakonoprojekt-pro-bazovu-sotsialnu-dopomohu> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
40. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1169 of 17 September 2025 "Certain Issues of Support for Internally Displaced Persons". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2025-%D0%BF#Text> (accessed: 26.10.2025).
41. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 331 "On Approval of the Procedure for Providing Employers with Compensation of Labor Costs for the Employment of Internally Displaced Persons as a Result of Hostilities during Martial Law in Ukraine". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/331-2022-%D0%BF> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
42. "eWork". Business Service on the Diia Portal. URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobota> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
43. Employment for IDPs in Lviv Region: Existing Support Programmes. Publication on the Official Portal of the Lviv Regional Employment Service. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/publikaciya/roboata-dlya-pereselenciv-na-lvivshchyni-yaki-diyut-programy-dlya-vpo> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
44. Provision of Compensation for Expenses for Temporary Accommodation of Internally Displaced Persons Who Relocated during Martial Law. Procedure. Instruction on the Diia Portal. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-kompensatsii-vytrat-zatymchasove-rozmishchennia-vnutrishno-peremishchenykh--osib-iaki-peremistylysia-u-period-voiennoh-4d399217-8272-426e-b2bb-7046b82f8ddd> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
45. Allocation of Compensation to Homeowners under the "Prykhyستok" Programme. Ministry of Social Policy of Ukraine. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/pryznachennya-kompensatsiy-vlasnykam-zhytla-za-prohramoyu-prykhyستok-zdiysnyuyut-orhany-pensynoho-fondu> (accessed: 26.10.2025). (in Ukrainian).
46. "eOselia". Online Service on the Diia Portal for Preferential Mortgage and Housing Programmes for IDPs. URL: <https://eoselia.diia.gov.ua/> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
47. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 998 "Certain Issues of Providing State Assistance for Mortgage Loans Granted to Internally Displaced Persons and Persons Residing in Territories Where Hostilities Are (Were) Conducted or Who Relocated to These Territories from Territories Temporarily Occupied by the Russian Federation". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/998-2025-%D0%BF> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
48. "Within the Framework of the New Support Programme for Internally Displaced Persons". Official Statement on the Website of the President of Ukraine. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-novoyi-programi-pidtrimki-vnutrishno-peremisheni-h-o-73837> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
49. Law of Ukraine No. 1583-IX of 29 June 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1583-20#Text> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
50. Decree of the President of Ukraine No. 51/2025-rp of 29 April 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/512025-53649> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
51. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 94 "Certain Issues of Social Support for Internally Displaced Persons and Other Vulnerable Categories of Persons". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
52. "The Ministry of Health Regulated the Provision of Primary Medical Care to Internally Displaced Persons". Website of the Ministry of Health of Ukraine. URL: <https://moz.gov.ua/uk/moz-vreguljuvalo-nadannia-pervinnoi-medichnoi-dopomogi-vnutrishno-peremishchenim-osobam-> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
53. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 563 "On Approval of Methodological Recommendations on Certain Issues of Obtaining Education in General Secondary Education Institutions under Martial Law in Ukraine". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0563729-23#Text> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
54. "Comprehensive Programme for Support of Internally Displaced Persons for the Period of Martial Law in Ukraine": approved by Order of the Head of the Lviv Regional Military Administration of 11 April 2022 No. 24/0/5-22VA. Lviv Regional State Administration. URL: <https://loda.gov.ua/documents/40071> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
55. "Affordable Housing Programmes for IDPs". Portal of the Kyiv Regional Military Administration. URL: <https://koda.gov.ua/dostupni-zhytlovi-programy-dlya-vpo-dosvid-kyivskoyi-oblasti/> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
56. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 07.04.2023 No. 312. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proskhvalennia-stratehii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i070423-312> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).

57. "This Is a Platform Where IDPs Can Receive Discounts on Services". Wellspring Foundation. URL: https://wellspring.dp.ua/service_vpo (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
58. "Migration, Accounting and Monitoring (MOM) in Ukraine". International Organization for Migration (IOM) in Ukraine. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini> (accessed: 27 October 2025). (in Ukrainian).
59. Basova I.S. Internally Displaced Person as a Subject of Social Security Law: extended abstract of PhD thesis in Law. National University "Odesa Law Academy". Odesa, 2019. 20 p. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/e98703e0-0be7-44e8-9f91-4d0b931ae7c8> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
60. Bubniak S.M. Social Well-Being of Internally Displaced Persons in Contemporary Ukrainian Society: extended abstract of PhD thesis in Sociology. Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2020. 20 p. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/aref_bubniak.pdf (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
61. Vashkovych V.V. On the Definition and Characteristics of Internally Displaced Persons. Implementation and Protection of the Rights of Internally Displaced Persons: Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference (Uzhhorod, 20 April 2018); edited by O. Ya. Rohach, Ya. V. Lazur, M. V. Mendzhul. Uzhhorod: RIK-U, 2018, pp. 41–44. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/1f8dc359-744c-406d-a576-403d5562736a> (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).
62. Internally Displaced Persons: From Overcoming Obstacles to a Strategy of Success: collective monograph (O. F. Novikova et al.; scientific ed. O. F. Novikova). Kyiv: Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, 2016. 447 p. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Novikova_Amosha_Antonyuk_2016.pdf (accessed: 27.10.2025). (in Ukrainian).

The article was received by the editors 11.10.2025
The article is recommended for printing 28.11.2025

The article was revised 19.11.2025
This article published 30.12.2025